

ADAHONIŁGI

THE NAVAHO LANGUAGE MONTHLY

VOL. 2, NO. 7

WINDOW ROCK, ARIZONA

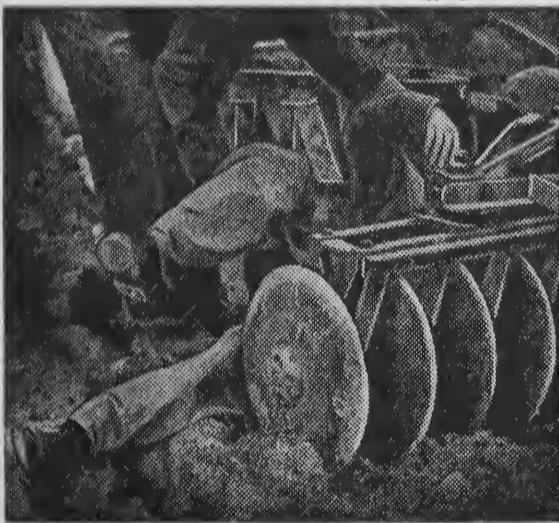
May 1, 1947

TEXAS HOOLGHÉEGO NÁHÁSDZOOÍGÍI BIGHI' T'ÁA DOO LE'É DEESDQOHGO T'ÓÓ 'AHOJÍYÓÍ NDAHO- DIZTSEED DÓÓ JILA'Í 'ATÍDAZHDIIILYAA

¹ Texas hoolghéego náhásdzooígíi bighi' shádi'áah bich'ijigo tónteel bibqaqhi kin Texas City gholghéego dah shijaa'. T'ah doo lq'i yiłkaah yéqdáq' 'ákwi ha'át'íi shíj "nitrate" gholghéé léi' tsinaa'eeł bee niigíjgo tsinaa'eełígíi bikáá-déé' bidadajiníit nt'éé' ła' dadeesdóqoh jiní. Díi "nitrate" gholghéhígíi náltłohgo t'éiyá bee'eldóqoh bikó' nahalingo diildóqoh jiní. 'Áko ła' 'ádaaníigo díi "nitrate" gholghéhígíi ła' ndaastlée'go biniinaa dadeesdóqoh sha'shin daaní.

Tsinaa'eeł "nitrate" gholghéego dah yooghéléé 'altso diitaa' jiní. Tsinaa-

Nihí Haa Doohníit Kóhóót'jjidgo?

AMERICAN RED CROSS PHOTO

Díi kwii naaltsoos biká'ágíi nihí nihináát 'á-hóót'jjidgoshq' haa doohníit? T'áá nináhá-háh bik'eh t'áadoo le'é t'áadoo hooyání 'atí'oollítlí haa shíj néeláq' ninádahałtsi'. Ha'-át'eegi da t'áadoo le'é kót'eeego 'atí'iilaago 'áltse choo'jjihii bee 'áká 'i' doolghołígíi Łichíí' Ałná 'Asdzoh yá ndaalmishii yínda niłtin.

'eeł biyaadi náábałgo yee naagháhígíi bá ní'áii yéę díi t'áadoo le'é deesdóqohí dóó t'áátláhádi tsin sitáqdi ɬeh yí'áago bik'í dazhneeztqáq' jiní. 'Eí shíj díi deesdóqhgíi 'ákónizáágóó yee 'adzíiħhaal. 'Áadóó béesh danidaazii da kin yíl'á-hqá yitahgóó 'ayíighazgo biniinaa kin naaznil yéę t'óó 'ahayóó yiníká hees-ghod dóó t'áá 'eí lq'i ndahastseed jiní.

Díi deesdóqoh dóó bik'iji' t'óó 'ahayóó-go dahodiiltla jiní. 'Áadóó díi deesdóqhgíi biniinaa kin ła' 'ahiih ndahas-dáazgo t'óó 'ahojíyóí hak'i dahoodááz ɬá jiní. Díi deesdóqhgíi biniinaa t'óó 'ahojíyóí t'áá 'iighisíi hwii' dahasdiłgo biniinaa hats'óós ła' daheezdláád jiní. Jó 'eí 'ákójiit'jjhgo háníi'déé' dóó ha-jaaghi'déé' da, hadił yéę hadaagoh jiní. Diné daneeznánígíi ts'ídá 'ánéelt'e'gi t'ah doo bééhoozjih da jiní. 'Áko ndi

ła' 'ádaaníigo dazhneeznánígíi t'áátlá-di miílgóó 'adoolkił sha'shin daaní jiní. Dóó 'atídashdiilyaaígíi t'éiyá táadi miílgóó 'adoolkił sha'shin jiní. Díi kin haal'áhígi tsésq' ts'ídá t'áá dahólónígíi 'altso naatzseed lá jiní. Díi tsésq'ígíi 'ahiih ndahasdáazgo shíj ła' 'atídashoo-la.

Dabíínálígíi 'ádaaníigo díi "nitrate" gholghéhígíi deesdóqohgo kin 'ayóó 'áda-níltsgo naaznil yéę diné ch'ééh naaní-deíjeehgo bik'iji' 'ahiih ndahasdáaz daaní jiní. Díi deesdóqohgo t'áadoo le'é kintahgóó 'ayíighaz yéę biniinaa ła' kin bighádahasdzqáqgo 'ádayiilaa lá jiní. ɬa' t'éiyá hajáad da, hagaan da 'altso díi deesdóqhgíi nayídadziikal lá jiní. ɬa' t'éiyá dazhdíilid jiní.

Díi kéyah nihíl dah si'ánígíi biká'a'gi t'áadoo le'é 'ákót'eeego 'ayóó 'ánáhá-néhé t'áá 'iighisíi lq'i nááhai jiní. Díi 'ayóó 'áhoodzaaji' 'azee'íí'líní Łichíí' go 'Ałná 'Asdzohii yá ndaalmishii t'áadoo hodíina'í 'álah 'ályaa jiní. 'Eí shíj diné 'ayóó 'ádabi'diilyaaígíi yíká 'íjéé'; jó 'eí Łichíí' go 'Ałná 'Asdzoh bá béeso 'ada-ha'nítl baa niná'áldahígíi béeso yéę 'á-kódahooníítgóó chódaoo'. 'Eí shíj 'á-niid ła' béeso 'adahisoonil yéę 'atah chodaooz'jjidgo 'át'ee.

Díi Texas City hoolghéhégi díkwíigo shíj tókq'í binda'anish nt'éé', 'eí k'ad ɬa' t'ah ndi dadéek'qqoh jiní. T'áadoo le'é nda'altseedii 'áldó' t'ah ndi kintah-góó nda'ajooł jiní. Jó 'áko díi kin dah shijaa'agi t'ah doo ghéé' bii' háá'ál-déeh da.

Naadiin táá' nááhaiídáq' shíjgo 'Indians daniliinii kéyah United States gholghéhígíi biká'a'gi ndabi'diichi'hígíi t'áá 'altso "citizens" danilj dooleet ha'níigo beehaz'áanii 'ályaa jiní.

NAATS'O'OOŁDISII NTSAAIGII LA'I NDAHASTSEED

² Aniid nídeezidéé bighi' Oklahoma dóó Texas hoolghéego náhásdzooígíi bighi' nááts'ó'oołdisiitsoh naayá jiní. T'áátláhádi neeznádiin dóó ɬa'aan 'ash-dladiin jilt'eeego díi nááts'ó'oołdisii naayáhígíi ndahastseed jiní. T'áátláhádi miil daats'í jilt'eeego 'éiyá t'óó 'atídashdiilyaa lá jiní. Díi nááts'ó'oołdisii yígíi t'éiyá naaniigo t'áátláhádi neeznádiin 'adées'eezgi daats'í 'áhoníłtélgo yílgħod jiní. Kin Woodward, Oklahoma gholghéego dah shijaa' nt'éé' 'eí k'as-dáq' 'ábi'disdiłd lá jiní. 'Azee'íí'líní Łichíí' 'Ałná 'Asdzoh yá ndaalmishii di-né 'atídashdiilyaaígíi dóó bighan bił naa-adahaayolígíi dó' yíká 'íjéé' jiní.

Díi nááts'ó'oołdisiitsoh gholghéhígíi t'áá 'iighisíi bidziil jiní. 'Áko tsin nitsaa 'adaaz'áhígíi ndi hayiiznil dóó kin t'áá 'át'ee 'ahiih ndahaasdááz jiní. T'áadoo le'é tsin da bił naanídeiyólıgíi t'áá bí-hólñhígíi baa 'adaajil jiní.

Bilagáana nááts'ó'oołdisiitsoh dayiit-tsánígíi 'ádaaníigo t'áadoo le'é tsin da, kin 'ádaalts'íísi yéę da, chidí yéę da ná-házbqsgo bił naanídeiyóót daaní jiní.

Bilagáana ɬa' kóníigo yaa halne' jiní: "T'áadoo le'é 'adahalkeedgo daníl'íní góne' 'atah shináát nt'éé' t'áadoo hooyání chahóółhéél. Tł'óo'di t'éiyá háah-góóshíj 'íits'a'. T'óó hodíina'go kin bii' danihinátléé' bikáádéé' nahji' bił 'íyol. 'Áadóó kin bii' danihinátléé' ɬahji' 'ahiih nááldááz. Ndi dahanátléé' t'áadoo ɬa' haada jiidzaa da, t'óó ghóne'é háahgóó-shíj ɬeezh bee chahóółhéél. 'Áadóó kin 'ííldázéé' bikáá' gó'qq 'atah ch'ínísh'na' nt'éé' háahgóóshíj diné daachago naaníc'íjeh ɬuo ɬa' t'éiyá ni'góó nikizh-dél'á. 'Asdzání ɬa' bik'i hoołdááz lét' hanáádzíjíz. ɬa' tsiniheeshjíl' bqq ha-dahidiidládígíi haghá daaz'áago nijizh-jéé'. ɬa' hak'i dahoołdááz lá. ɬa' t'éiyá t'óó hatah dahwiistó' lá. ɬa' t'éiyá hak'i hoołdááz lét' bighi'déé' hajáad t'éiyá háá'á. 'Áko t'óó chidí hakáá'góó ndadilgho'go ghónáásdóó 'altso daho-díiséi', niigo yaa halne' jiní.

Jóhonaa' eí 'aní'díldla'ígíi tseebíi dah 'alzhingóó niná'álki'go 'índa nahas-dzáán dah si'ánígíi yaa ní'díldla' jiní.

TOM LINCOLN NIŁCH'I BEE HANE'E YEE HAADZII'

³ Tsots'idiin dóó ba'aan náhást'éí nááhaiídqáq' Hwééldi hoolghéédéé' nináda-iis'ná. Jó 'áko 'íidáq' 'ólta' bee 'aha'deet'áneeni' dííshjíigóó ta' t'óó bik'ee'qq niit'íj. 'íidáq' 'ádahodoo'niidgo 'átlchíní ndahachihígíí 'ólta' yaa dahiniseego t'áá tádiin yilt'éego shónadaot'eeh bik'eh Bilagáana bá da'ólta'i danilíinii ta' ni-há nináltéeh dooleet dóó kin bii' da'ólta' dooleetlii t'áá bił ta' nihá nehe'niit dooleet ho'doo'niid ni'. Jó 'éí dííshjíigóó doo be'alnééhgóó 'ólta' t'áá géed k'ee'qq niit'íj. 'Olta' bee hada'iisdzí'ęę t'áá 'íidáq' be'al'íjigo 'éí k'ad nihidine'é tq da'ólta' dooleet nt'ęę'. 'Olta' t'áá géed kééhwit'ínígíí biniinnaa doo 'asohodoo-béézhgóó nihidei 'áhoot'é. K'ad nihitahgóó 'ólta' dahólqóó ndi doo nihineel-'qáq da, háálá bilááhgóó k'ee'qq niit'íj. Díí 'ólta' nihitahgóó dahólónígíí biyaa-dóó naadiin 'ashdla' tsin naaztqáqdi diné lq'í dabighan. 'Átlchíní yázhí haigo 'ólta'góó 'alnáádaajahígíí hak'az yik'ee ti'dahoóníih. Háálá ta' biih da-hałk'áasgo yiniinnaa doo 'ólta'góó ndaa-kai da. Biih dahałk'áás dóó dikos bida-hidilnééh. Diné ta' bilíj' 'ádaadin, 'áko t'áadoo yee ba'átlchíní 'ólta'góó deidó-éshí da. Naadiin 'ashdla' tsin sitqáqdi lq'í dabighan dóó bilíj' tq'ígíí bee 'ádaa-din. T'áadoo le'é 'ólta'góó bee hodoot'i-hígíí bee 'ádaadin diné ba'átlchíní da'ót-ta'ígíí. Diné t'áálá'i sizinígíí ta' ba'átlchíní 'ashdla' da da'ólta'. 'Éí bqäq 'ólta' danitsaaígíí deíníikeed diné bitahgóó. Jó 'éí t'áá 'ákóó da'njahgo dóó t'áá 'á-kóó da'adqágo da'ólta'ígíí 'ááldishní. T'áá 'íighisíí deíníikeed nihá 'ákódool-níit. Háálá Wááshindoondiné dahó-yáanii yinízin dóó diné t'áá 'ák'indaal-dzilii yinízin. 'Adahwiis'ágóó naaltsoos 'ál'í gholghéii bídin hóghéé', 'azee'íít'íni bídin hóghéé', bá'ólta'í gholghéii bídin hóghéé'. 'Índa gha'diit'aa-hii ta' danilí, 'éí bídin dahóghéé'. Bilagáana 'ííltá'ii yee 'ák'indidáii ts'ídá yéigo 'ííltá'go t'éiyá t'áadoo le'é yee yoo'íj lá. 'Éí bqäq Naabéehó dine'é niidlíinii béeso ch'ídeidiyíi'aghígíí béeso nihich'íj ch'ídashdido'áát. Diné

ts'ídá t'áá 'ákónéehhee 'ólta' biníighé niidlíinii kodóó ndiikah Wááshindoondajílínii tlahdék' nizhdoookah dóó 'álk'is dadiidleeet dóó díí yéigo bee 'ahílká 'adíijah.

'Azee'ál'í nihitahgi t'áá 'ashdla'igo daats'í 'azee'ál'í. Jó 'éí Naabéehó bi-tahgi 'azee'ádaal'ínígíí 'ááldishní. Daa shíj' níidlqáq' nihá'átlchíní bqäh dah na-haz'q' 'áko 'azee'ál'í hadiibíjhgó t'áá bita'ági t'éiyá 'aghá nda'ahii-jahgo. Bqähagi 'ááníit t'áá bita'ági nda'ahii-jahgo. 'Índida 'asdzáni nda'iitčíihii lq'í bqähagi 'ááníit dóó ta' t'óó ndabit-tseed. Kódahoonítíigíí biníighé nihitahgó chidí ta' naaznilgo yá'át'éeh dooleet. Díí chidí yígíí 'azee'ál'ígíóó bee ndaajaah dooleet. Diné niidlíinii haashíj' níidlqáq' díí k'ad kwii ch'íni'ánígíí bee nihidei 'áhoot'é. Díí da'ólta' naaz-nilgo t'áá bił 'azee'ál'í nihá naaznilgo 'ádzahdoolíit, 'éí t'áá 'íighisíí hódeíni-keed.

Díí naaltsoos 'ahi'nílígíí Bilagáana jí nda'ahíltee yiniighé naaltsoos 'ada-yiiniítgo 'éidíígíí 'áldó' daniidzin. Díí naaltsoos 'adaha'nílígíí 'atah bee nihá haz'qágo nihee 'anáhóót'i' shíj' 'índa bee nihidei 'áhoot'éé shíj' t'áá 'áltso nihá bee baa hane' dooleet. 'Ákohgo t'éiyá t'áá 'áltsgo nihá baa hwiinít'íj dooleet. 'Áádóó nihe'ashiiké siláagodéé' ninádahaaskaaígíí naaltsoos 'ahi'nílígíí bee bá haz'qágo yá'át'éeh. Háálá 'éí ta' t'áá 'íighisíí díí kéyah nihíl dah si'á-nígíí yá 'atídáát'íj. 'Éí t'áá 'ánołtso baa ntsídaahkees dóó baa nádaht'íj dooleet.

SILAAGO ŁA' 'AWAALYA GONE' SIDA JINI

⁴ Anaa' baa na'aldeeh yéqedqáq' West Point hoolghéédóó siláago ta' James Minker gholghéé léi' yóó' eelghod jiní. Díí yóó' 'ajoolghodíigíí t'éiyá t'áá 'álah-jí' ha'asídí "guard" deiłnínígíí 'ánáho-diil'íjhgó biniinnaa yóó' 'ajoolghod jiní. Yóó' 'ajoolghod dóó házhi' tlahgo 'át'ée-go 'ájiilaadóó siláago "Paratroopers" gholghéhígíí bitah jiníyá jiní. 'Áádóó Béésh Bich'ahii bitahgóó 'atah ndziz-baa' jiní. 'Atah nijibaahgo 'atah ho-disná' jiní. 'Áádék' nídzídzáago yóó' 'ajoolghodéé hwééhoozingo biniinnaa ha a hwiinist'íj dóó 'awáalya góne' naanish dabidziili binanilnishgo naaki néédoohah ho'doo'niid jiní. Siláago bitah ndzizbaa' yéę t'éiyá doo 'íl'íjgóó há'ályaa jiní.

INDINS YA T'AADOO LE'E YAA NDAAT'IINII

⁵ 'Indin Claims Commission deiłníigo t'áadoo le'é 'Indins shá baa náhódóot'íj danízinii yá yaa ndaat'íj dooleetlíigíí biníighé Bilagáana tách' nii'nil jiní. Wááshindoondi 'aláqjí' naat'áanii President Truman gholghéhígíí díí Bilagáana tách' go niidini'qáq' dóó Senate deiłnínígíí dó' yéę lq da'aslıj' jiní. Díí Bilagáana tách' nibi'dee'nilígíí t'éiyá ta' Edgar E. Witt gholghé jiní. Waco, Texas hoolghéé-dóó naaghá jiní. 'Éí ts'ídá 'aláqjí' bí-hólñih dooleet jiní. Ła' t'éiyá Louis J. O'Marr gholghé jiní. 'Éí Sheridan, Wyoming hoolghéédóó naaghá jiní. Ła' t'éiyá William M. Holt gholghé jiní. 'Éí Lincoln, Nebraska hoolghéédóó naaghá jiní.

REP. FERNANDEZ KONIIGO YAAŁTI' JINI

Naakaii ta' Fernández gholghéego Yootó bináhásdzooígíí bighi'dóó Wáá-shindoondi Senate deiłníigo yitah dah sidáhígíí 'áníigo Wááshindoondi Bureau of Indian Affairs daolghéego 'Indins yindaalnishígíí kodi 'e'e'ah biyaa-di 'Indins lq'í keédaħat'ínígíí bitahdi nizhdoonéēgo 'áadóó 'índa yá'át'éeh go 'Indins danilíinii bindajilnish dooleet níigo yee haadzíi' jiní. 'Indins yił ni-daalnishígíí t'áadoo le'é t'áá bił bida-hónedzqáq' shíj' t'áá bí yee lq nda'iithee-go yá'át'éeh ní jiní.

Díí Naakaii Representative Fernández gholghéhígíí kóhoot'éédqáq' kéyah binant'aí Secretary Krug gholghéhígíí nihitah níyáago bí 'áldó' nihaa níyáa ni'. Díí Fernández gholghéhígíí Naabéehó dine'é t'áadoo le'é 'ayoo yíne-díjigo yá yaa yinist'í. Naat'áanii Nééz hoolghéedi 'ólta'ági kin yá'ádaat'éehii 'ándadoolníit ha'níigo baa hwiinít'íneę béeso bá ghókeedgi 'atah t'áá 'íighisíí yaa yinist'íj jiní.

ŁA' HABEESO DOO BEEHOOZIN DA JINI

Bilagáana 'asdzáni ta' California hoolghéédéé' kó' na'álbqasii bee dash-díiyá jiní. Na'nízhoozhígi kó' na'álbqasii ninádaaltli'ígi Naabéehó ta' t'áadoo le'é baa nahaniih léi' látsníi ta' baa ndziisnii' jiní. Hastiin baa na'íi-nihígíí t'éiyá Tł'ízí Łání gholghéé lá jiní. Látsníi bik'é ni'jíleego béeso naadiinígíí Tł'ízí Łání bílák' e jíltsooz jiní. T'áá 'álaanígíí bee 'ádin lágo Naabéehó 'asdzáni 'ákwii naazinéé ta' t'áá 'álaanígíí nihá 'áshlééh níigo ghóne'é béeso yéę yah 'ayíltsooz jiní. 'Asdzáni béeso t'áá 'álaanígíí hállyáhqa' t'ááadoo nádzáa da jiní. 'Áádóó yah 'ada-iiniitli' bíká dàneeztqáq' nt'ęę' 'asdzáni béeso yéę neeznáá dóó ba'aan díiyáál bíighahgo yik'é 'oodlqáq' lágo tsi'naaghágo bik'ídashneeztqáq' jiní. Béeso yéę ninádeeshdléét níigo látsníi naaki 'qgh niinínil jiní. 'Áko ndi dííshjíigóó látsníi yéę t'ah doo yaa nádáah da jiní.

TODIŁHIŁ NIHICH'Í'AA ALNEEH

'Indins bá nádasdzooígíí t'óó'di 'Indins danilíinii tódíthił bich'íj' qq' 'át'ée dooleet ha'níigo baa hwiinít'íngíí Wááshindoondi House Public Lands Indian Affairs Subcommittee daolghéhígíí yee lq da'aslıj' jiní. Díí tódíthił 'Indins bich'íj' qq' 'álnééh ha'nínigíí t'éiyá t'óó'di t'éiyá bá haz'qáq' dooleet. Tódíthił náhásdzoo bighi' góne' yah 'adajii-jahígíí t'éiyá t'áá 'álk'idqáq' 'át'éhéęgi 'át'éeego 'awáalya báq'híljj dooleet jiní.

Subscribe now—only .50 a year!!

ADAHOONIŁIGII

Published on the first of each month
at the United States Indian School, Phoenix, Arizona.

Address all letters to the Editor,
'ADAHOONIŁIGII. Education Office,
Navajo Service, Window Rock, Arizona.

Subscription rate: \$0.50 per year.
Make all checks and money orders payable to The Treasurer of the United States. PIHS 5.1 47 1100

Robert W. Young . . . . . Editor
William Morgan . . . . . Translator

NAABEEHO DINE'E BAA HANE'

9 'Ałtséédqá' naaltsoos yęę diné kée-dahat'ínígíí ḫahgo 'áaniít dadii'níigo bikáá' 'ályaa ni' Naabehó dine'é Hwéeldi hoolghéégoo ndabidi'neeskad yęę-dqá' dóó Bilagáana t'óó nihitahji' 'adahakááh dahazlí'éedqá' 'ádahoot'ehhé baa hane'go naaltsoos bikáá' 'ályaa ni'. 'Íidqá' 'atk'idqá' yęęk'ehgo 'iiná t'áá yá'át'éeh nt'ęę'. Háala 'íidqá' t'áadoo le'é bee da'iináanii doo ts'ídá bídin dahoghée' da nt'ęę'. 'Áko diné t'áadoo ts'ídá ti'dahoonihi kée-dahat'íí nt'ęę'. 'Áadóó Bilagáana lq'i nihitahgóó ndahaazná, ghónáásdóó Naabehó dine'é kéyah yikáá' kée-dahat'íí dooleetígíí bá náhásdzo. 'Áadóó 'índa haneetehee ḫahgo 'áhooníít hazlíí'. 'Áko ndi Naabehó dine'é t'áá 'atk'idqá' yęęk'ehgo 'iinánígíí t'éiyá bił yá'ádaat'éeh dóó t'áá 'éí t'éiyá yéedahósingo 'éí bqą. 'Áko ndi díí náánáḥahgo 'á't'éego 'iinánígíí t'éiyá bihónéesdzqqd. Díí ḫahgo 'á't'éego 'iinánígíí 'índa biniinaa diné bich'i' ndahwií'náago hodeeshzhiizh. Díí Bilagáanak'ehgo 'iinánígíí bídahoo'aah dooleet biniighé hastádiin nááhaiídqá' nihitahgóó 'ólta' 'ádahoolyaa. 'Áko ndi díí 'ólta' 'ádahoolyaa yęę t'áá nihí'oh neel'qęęgo hoolzhish.

Diné haashíí néeląq' íídéeshtah da-nízin ndi 'ólta' t'áá bi'oh neel'á. 'At-k'idáq' Naabehó ba'áłchíní ła' nízaadi da'ólta'góó 'adahaasht'eezh. 'íídáq' Bilagáana ła' 'ádaaníigo díí 'áłchíní bíni' danízaadi da'ólta' dooleet dóó 'ídahoot'ąq'go bíni' t'áá bí Bilagáana yitahjí keédahat'íj dooleet. Áko háadi da-náás hodeeshzhiiizhgo doo baa naanish hasin da dooleet daaníigo 'ádaat'í.

'Éí baq̓ Naabéehó ba'álkchíní Ქ̓ t'áá
'áadi da'ółta'go neeznáá da béeédááhai.
'Áko 'éí 'áadi Bilagáana bizaad yídahooł'áq̓.
ㄥ̓ naanish ch'éeh hadeinitáago t'óó
bidine'é yitah náhaaskai. 'Áko ndi bi-
dine'é bitahjí Ქ̓ doo bił yá'ánáá dahoo-
t'éeh da, háálá Ქ̓ bizaad yéę yéńda-
hoohyá'.

K'ad t'éiyá béehózingo Naabeehó ba'álchíní t'áá 'ałch'ishjí yiniighé 'ída-hooł'q'go t'éiyá yá'át'éeh dooleet. Á-ko t'áá bidine'é bitahjí dóó Bilagáana bitahjí bił yá'ádahoot'ééh dooleet. Háálá Naabeehó t'áá yíl'áá nít'éé' ké-yah bá náhásdzooígíí bikáa'gi yee da-hináa dooleetii bi'oh neel'q. 'Áadóó Naabeehó t'áá yíl'áá nít'éé' tl'oo'di t'áá bí 'ák'indaaldzil dooleetígíí 'ałdó' doo bihóneedzqáa da. 'Eí bqą k'ad nihitah-góó da'ólta'ígíí t'áá 'ałtso yá'át'éehgo dóó bidziilgo 'ídaahoo'aah dooleet ha'-níigo baa dahlwiinít'. 'Áadóó t'áá 'eí bee bidine'é bee bich'jí' 'ańdahazt'iíi t'áá 'ałtso yee yíká 'adoojah.

ŁAHGOO NAATS'OZI T'AH NDI HADA'ALZHEEH.

¹⁰ Tónteel bikáa'gi kéyah Peleliu Island gholghéhígíí bikáa'gi siláago Marines deiłnínígíí t'ah ndi Nááts'ózí hadaal-zheehgo ndeiltseed jiní. Díí Nááts'ózí 'anaa' bik'i 'adeesdee'ígíí t'áá bił bée-dahózin ndi 'ádaat'í jiní. 'Éí dził yqah t'áá bíhólñíhgoo kéédahat'íjigo 'áádéé' hatah ndaabah jiní. Díí kéyahígíí t'éiyá naaki nááhaiídqá' Nááts'ózí 'altso bik'i bidi'noolkaad jiní.

NAA'AHOHAI DOO YITS'IIDII

¹¹ Spokane Washington hoolghéedi Bi-
lagáana 'asdzáni ṫa' Mrs. Schmidt ghol-
ghéé líe' naa'ahóóhai bá ni'jíjáah ní-
t'éé' naa'ahóóhai bikq'ígií ṫa' hach'íj'
dah diilghodgo hanáá' ṫají hayíí'q jiní.
Bił dahaghanígií ṫa' haa yílghodgo ha-
ná'q hä 'ayínáyoogil jiní. 'Áádóó 'a-
zee'iíl'íni hä yinéél'íj' nít'éé' haná'ígií
t'áadoo 'ádzaaí da lá dóó t'áá bee 'a-
joo'íj dooleet lá ní jiní.

"Ne'esdzáán baa néínídzá jiní, da't'áásh 'aaníí?" — "Aoo", 'ayóo 'íljjgo 'át'éé lá; 'ánihwii'aahii díí 'asdzání bich'íj na'iyíllee dooleeł shidííniidgo 'índa shił bééhoozin, 'éí baa nánísdzá."

bee bich'íj 'ándahazt'i shíj bit béezá-hózin teh. 'Ako ndi díí nihitahgóó k'ad da'ólta'ígíi t'áá 'ałtso niha'áłchíní bi'oh neel'á.

(Courtesy Arizona Highways Magazine)

DIYOGÍ DÓÓ BÉÉSH ŁIGAIÍ YÁ'ÁDAAT'ÉEHII LA'Í BÁÁHÍLÍ

BY Leo Churchfield & Robert Pino

¹² Tségháhoodzánígi diyogí dóó béishtigaii ndahaniihígi diyogí t'áá 'íighisíí yá'ádaat'éhígíi 'ílífgo bik'é ni'iilghé. Jó 'éí diyogí t'áá 'ałk'idqáq' yéék'ehgo 'ádaalyaaígíi ch'il bee da'iiltsxohígíi bee 'ádaalyaago dóó t'áadoo bibqhgoo 'ahéeda'azt'ií. 'Éí 'ákót'éego 'ałk'idqáq' sáanii yéé diyogí 'ádei'l'íjí nt'éé'. Bilagáana danízaadéé' ndaakaaígíi diyogí ch'il bee deiltxoi yígíi t'áá 'íighisíí deinízin dóó 'éí 'ílífgo yik'é nda'iilé. Háálá 'éí t'áá 'íighisíí baa naanish hasingo 'áljí, 'éí bqq.

Tségháhoodzánígi diyogí ndahaniihígi diyogí k'ídaazdonii dóó dadilkqohgo daastl'ónonii dóó nitl'izgo daastl'ónonii dóó yá'át'eehgo ndashch'qá'ii 'aghá 'ílífgo bik'é ni'iilghé.

Diyogí yá'át'eehgo 'ádaalyaaígíi díí diyogí bá hooghanídóó t'áadoo hodina'i 'aa nináhániih, háálá 'éí 'ayoo bidi'nidzin, 'éí bqq. Naalghéhé bá dahoodhangoo ndi t'áá 'ákót'é.

Naalghéhé yá naazdáhígíi diyogí baa nináádayiiłniihii t'óó 'adahayói. 'Áko 'éí bqq naalghéhé yá naazdáhígíi 'ıldó' diyogí yá'ádaat'éehii deinízin. Diyogí t'áá hatsxíjígo 'ádaalyaaígíi dóó doo yá'ádaat'éhígíi t'éiyá doo bidi'nidzin da dóó doo lq'í báqhíljjí da.

Naabehó 'asdzání diyogí nizhónigo 'ádei'l'inígíi dóó 'ayoo dayichíjhhígíi bee go Tségháhoodzánígi diyogí ndahaniihígi ndaalañishígíi dóó nihitahgóó naalghéhé yá naazdáhí t'áá 'ıldó baa dahaniih dóó bił danilíjgo yaa ntsídaakes. 'Éí bqq diyogí yá'ádaat'éehii 'ílífgo yik'é nda'iilé.

Nihitahgóó naalghéhé yá naazdáhígíi ła' diyogí tchíjgo bee ndashch'qá'igíi deinízin, háálá 'éí diyogí 'ákódáa-

t'éii deinízinii baa nináádayiiłniih, 'éí bqq.

Tségháhoodzánígi diyogí ch'il bee da'iiltsxohígíi bee 'ádaalyaaígíi t'éiyá 'aghá bidi'nidzin. Diyogí doo bibqhgoo 'ádaalyaago dóó t'áadoo bibqhgoo 'ahéeda'azt'ií. 'Éí 'ákót'éego 'ałk'idqáq' sáanii yéé diyogí 'ádei'l'íjí nt'éé'.

Díí diyogí naaki 'ał'qq 'át'éhígíi yá'át'eehgo 'ádaal'íjgo yá'át'eeh. Háálá diyogí yá'át'eehgo 'ádaalyaaígíi t'áá 'ıldsogo bidi'nidzin, dóó 'ílífgo bik'é ni'iilghé, 'éí bqq.

Na'nízhoozhígi dóó Bee'aldíila Sinil-di látsníi dóó t'áadoo le'é Naabehó da'atsidii 'ádei'l'inígíi béishtigaii bee bée'da'aljí. Díí 'éeda'ał'inígíi biniinaa k'ad Naabehó béishtigaii yee t'áadoo le'é 'ádei'l'iníi bik'i na'aznilgo 'ádaalne'. Naalghéhé yá naazdáhí United Indian Traders Association gholghéego yee 'atah danilínígíi 'ıldó' t'áá 'ıldso 'ákót'éego béishtigaii 'ootseed bik'i na'aznilgo 'ádeile'. Jó 'éí Naabehó béishtigaii t'áá yílá yee 'ádei'l'inígíi bee bée'hózin dooleet biniighé.

Naabehó béishtigaii bindaañishígíi t'áadoo t'áá 'íighisíí t'áá na'níle'dii 'áda'oł'inigo yá'át'eeh. T'áadoo le'é doo yá'ádaat'éehgo 'ádaalyaaígíi béeso doo lq'í báqhíljjí da. 'Áadóó t'áá 'éí biniinaa t'áá 'ıldso doo 'ílífjí da 'ádayosin. 'Éí bqq béishtigaii bindaañishíi 'ádaal'íjí hazhóó dadaotkqohgo 'índa kíjih ndahohjááh. Háálá 'ákót'éego t'éiyá lq'í báqh ni'iileeh 'éí bqq. Béishtigaii t'áadoo hazhóó hasht'edaalyaaíkíjih dahohjáhígíi t'éiyá doo lq'í bik'é nihich'j' ndahalghé da, háálá nihikéedéé' bqq ninááda'anishgo 'índa nináádahaniih. T'áadoo hazhóó hasht'edaalyaaígo t'éiyá doo bidi'nidzin da.

DINE ŁA' TOKQ'I YEE'IIDLAA NT'EÉ HAAJISHII NASDLII?

¹³ Tádiin nááhaiídqá' Bilagáana ła' Wááshindoondi Secretary of the Navy gholghéhígíi yił yah 'íiyáago kóni jiní: "T'áadoo le'é tokq'i chidí yee ndaajeehígíi t'áá bił 'aheeł'téii 'íishłaa. 'Áko ndi díí 'íishłaaígíi doo lq'í báqhíljjí da. Gallon deiñníngíi t'áála'i, bíighahgo naaki sindáo báqhíljjí. Díí 'íishłaaígíi biniinaa tokq'i hanaanish danilínéé naanish hats'qá' 'ádadoodjíj. Ni ts'ídá 'ıldtsé ła' shaa nahidíílnih nisingo naa níyá," hodííniid jiní.

Díí ts'ídá 'íidqáq' tónteel ghónaanidi 'anaa' baa na'aldeehígóó nihisiláago 'adahaazbaa'go jiní. 'Áko tokq'i chidí yee ndaajeehígíi t'áá 'íighisíí bídin hólghéé' hazljjígo jiní. 'íidqáq' Mr. Daniels gholghéé léí' Secretary of the Navy nílífgo 'áhoót'íjd jiní. Bilagáana tokq'i yéé'iidlaa yéé t'éiyá J. Andrews ghol-

ghéé lá jiní. "Doo shiihídlqágóó 'ıldó' k'ad nináátl 'áshlééh," ní jiní. 'íidqáq' 'ıldó' Bilagáana Franklin D. Roosevelt gholghéhé Assistant Secretary of the Navy niljíjí nt'éé' jiní. 'Áko Roosevelt 'ániigo bini' nihináátl 'íslééh ní jiní.

T'áá díkwíi náánéiskáqgo hastiin J. Andrews gholghéhé chidí bił náánálghod jiní. Yadiizníi t'áála'i dóó 'azis tizhin léí' ha'át'íi shíjí bii'go yił yah 'ayíjaa' jiní. Yadiizníi t'éiyá t'áá dantsaaígíi gallon t'áála'i dabíighahígíi 'á-t'éé lá jiní. Dóó doo bighíi' da jiní. 'Áadóó hazhóó dazhníl'íjgo hanáátl 'ayíjaa' jiní. 'Áadóó hastiin yéé 'áni, "Háadishq' bídadínítah?" ní jiní.

'Áadóó tábqhgíi tsinaa'eeł ła' si'qáq léí'gi bił jíkai dóó t'áadoo le'é 'ayíjaa' yéé yił yiyíziid jiní. 'Áadóó tsinaa'eeł yéé diists'qáq' dóó yee dah diilghod jiní.

JÉÍ'ÁDÍJH

BY Editha L. Watson

¹⁴ Hastiin sání Hastiin Tom Bighe' gholghéé léí' nízaadi 'azee'ádaal'íni góne 'azee' bqq 'ál'í yiniighé sití jiní. Ba'áłchíní 'ádingo be'esdzáán t'éiyá hóló jiní. 'Áko ndi be'esdzáq' dó' t'áá yéigo bijéi bqq dah haz'qáq ndi t'áá kéyahdi naaghá jiní. She'esdzáán dó' 'azee'ál'íjí góne' yah 'adoogááł nt'éé' léí' jinízingo jiztí jiní hastiin sání yéé.

Díí hastiin ts'ídá tsosts'ídí 'ałkéé' be'esdzáán náhásdlíjí jiní. Hastáq' t'éiyá bits'qáq' daneezná jiní. K'ad be'esdzá-níjíi t'éiyá bił tsosts'íd jiní. 'Áko ndi 'éí k'ad t'áá yéigo bqq dah náháhst'qá jiní. Be'esdzáán daazlí'qé t'áá 'ıldso bá nda'iishchíjí nt'éé' jiní. 'Áko t'áá 'át'ego ba'áłchíní 'ashdla'áadah nt'éé', 'éí 'ıldó' t'áá 'ıldso 'ádaadin jiní. Díí t'áá 'ıldso yaa ntsékeesgo ha'át'eeego lá 'ashi'dil'íjí lá nízingo sití jiní. Bí shíj' 'ıldó' jéí 'ádijh gholghéii bi'niiłhíjgo.

'Áadóó 'ádaħoót'íjd yéé hazhóó yaa ntsékees nt'éé' kódahóót'íjd yéé yénáál-nii' jiní.

'Álk'idqáq' Bilagáana 'azee'íl'íni léí' 'ábidíniid ni' jéí 'ádijh gholghéii bi-(Page 5 bikáá' baa nááháne')

T'áá 'áko ndi t'ah doo da'joodlqágóó biniinaa biiskání ghóne'é hasht'ish tsé nádleeħé sikaad léí' góne' hanáátl 'ánaáyiidlāa dóó chidí ła' yiħ nááyoodziid jiní. 'Áko chidí yéé náádiists'qáq' dóó yee dah náádiilghod jiní. 'ílēħgo t'éiyá ha'át'íi shíjí tátħ' id nahalingo doot'izħħi jiní.

'Áko 'índa da'joosdlqaqd jiní. Biiskání Secretary of the Navy yił yah 'anáánáádzá jiní.

"Tókq'i bée'iinidlaaígíi díkwíi bik'é nihaa didí'áat?" ní jiní Mr. Daniels.

"Béeso 'naakidi miil ntsaaígíi bii-ghahgo bik'é nihaa dideesh'áátl," ní jiní hastiin yéé. Mr. Daniels díí bił t'áá 'áko jiní. 'Áko ndi t'áá tħahgo bina'ídideeshkił. 'Áko 'índa Wááshindoondóó béeso ch'ideidiyyi'aahígíi bi'doolnih ní jiní.

"Díí ha'át'íi shíjí tátħ' id nahalingo tó bił 'ahínéidzi'ígíi lá haa yit'eeego 'áni'l'í? bizhdííniid hastiin yéé. "T'áadoo bik'é shich'j' nda'noħħéh doo nħiħ ch'ideesh'áátl da," ní jiní.

Għónáásdóó t'áá 'éí biniinaa saad hazljjí jiní. "Jó doo shaa ndahidooħniha da lá. Kéyah náánála' dah náánast'qádi shaa nahidoonih," níjgo hastiin yéé bá hóochiżżiġgo hats'qáq' ch'elghod jiní.

Hastiin hats'qáq' ch'elghod yéé bqq dahóne'go yah 'ada'iinílii há hadieeħħeetqáq', ndi ch'eeħ hadazħħħħeetqáq' jiní. 'Éí díishjíjgóó hastiin yéé t'ah doo bénáhoodzjíjha da jiní. Tókq'i yéé'iidlāa yéé t'áá daats'i 'aaníi yéé'iidlāa nt'éé' t'óó hwiinidzin jiní k'ad.

JÓHONAA'ÉÍ DÓÓ T'ÁADOO LE'ÉBITS'ÁÄDÉÉ' NÁÁ-DAHASDLÍ'IGÍI BAA HANE'

15 Nléí dziłgóó, tsé dah nda'azkqáq-góó, halgaigóó dóó tsighi'góó ndaah-kaigo haashíj néelqá' t'áadoo le'é 'át'-qá' 'át'éego daah'jí. Dziłdi ndíshchíi' 'ayóí 'ádanítléezgo, dóó tó daazk'az dóó daniłtólígo danílít tsin bitahgóó, 'áadóó tsé deigo 'ayóí 'ádanítléezgo yadaa'á. Ndi dziłdék' hadah njooodáat-go ni' bikáá' joogálígíi ḥahgo 'ánáá'nííł təh. Ndíshchíi' deíl'áhqaq 'át'éego séítahgóó chá'oł dóó gad deíl'á təh, tó doo hózhó hólqó da təh dóó tó sik'azgo

JEI'ADIJH ****

ch'osh doo yit'iinii nits'iis bii' hólqó lá. Díí ch'osh doo yit'iinii nits'iis bii' hólónígií diné bił danighanígií t'áá 'átso bidadi'díílnah lá. 'Áko 'éí 'áldó' jéí 'á-díjih bich'osh doo yit'iinii nits'iis bii' hólónígií biniighé 'azee'ál'íjgóó díínaatl, dóó 'áadi nqah' ádoodijíl dóó t'áá 'íighisií bee 'ádaa 'áholyqá dooleeł bi'doo-niid ni'. 'Áko díí 'ábi'doo'niid yéé t'áadoo yaa yinist'jjid da dóó doo yoodlqáq da. Doochqot' 'át'éego yáa da hwii' hólqó dooleeł nízingo biniinaa.

Díí hastiin bqah dah haz'ánígií ts'ídá la' t'áá 'ákót'éego ba'áłchíní yéé dóó be'esdzáán yéé bqah dah dahoo'a'go 'ádaadin. Ba'áłchíní yéé t'áá 'átso t'ah 'ádaalts'iisígo 'ádaadin. Ła' t'áá béeédááhai. Ła' t'áá shqo díjí béeédááhai. T'áá 'átso hoł baa dahojoobá'í dóó 'ayoo 'ádajó'níi ndi t'áadoo diné dóó 'asdzání daazljj' da. Jó 'éí 'ashdla'áadah yilt'éego 'álkéé' dahazljj' ní't'éé' t'áá 'átso 'ádaadin.

'Azee'ál'íj góne' diné bił jizhjé'ígií dó' łá' jéí 'ádjjh bidadeesna' lá. 'Áko 'éí nihizhé'é dóó nihik'is da dóó nihimá da jéí 'ádjjh gholghéii bee bqah dah nahaz'áq ndi 'azee'ál'íjgóó doo dabíni' da dóó łá' doo yee 'ádaa 'ádahalyqá dago biniinaa diné náánáłahjí' yinááda'dílna' daaníigó hanáátl yaa n̄daat'jjgo bił jizhjéé' jiní.

'Áadóó t'áá la' 'aaníi łá jinízingo t'áá 'átso baa ntsíjíkeesgo 'atah jiztjí. 'Asdzání doo bqah daahtéehgóó shaa da-haaskai, 'áadóó bik'iji' 'índa bqah dah dahoo'a' dóó 'éí k'ad 'ádaadin jinízingo jiztjí jiní. 'Álk'idqá' Bilagáana 'azee'-íjí'línlíi' 'azee' nqah' ál'íj dooleeł shidiíniid yéedqá' t'áá 'íidqá' 'azee' shqah' ál'íjgo da shq' k'ad doo shqah tééhgóó naasháa dooleeł ní't'éé' jinízingo jiztjí jiní. T'áá 'íidqá' 'ádaa 'áháshyqágo dóó 'azee'ál'íjgóó niséyáago shíj shiniinaa diné 'ádaadinígií t'ah ndaakai dooleeł ní't'éé' jinízingo 'atah jiztjí jiní.

danílínéé 'ádin təh. Hózhó halgaiji' 'ajigháahgo tsin 'éí t'áá 'íighisií 'ádin təh. T'áá hazhó'ó ch'il deeníni dóó ts'ah dóó díghózhii t'éiyá yíl'á təh. Tó daholónéegóó dahóółtsai təh, t'áá hazhó'ó ninádaħħaltjjhgo t'éiyá tó ndahadleeh təh. Jó k'ad t'áadoo díkwíidi da 'ahéé'ílkeedí tāa'go haz'áq bii' ch'iníikai. Díí k'ad tāa'go haz'ánígíi bighi' nanise' dóó naaldlooshii dóó ch'osh bił dah ndahaz'áqgóó t'áá 'átso deíníulta-go díkwíi jí shíj bīghah.

T'áá 'ákónáánát'éego sō' náhookos dabijiníngíi biyaajigo jidigháahgo doodaii' shádi'áah biyaajigo jidigháahgo náás joogáálgóó t'áadoo le'é ni' yikáá' dahinánígií t'áá 'átso ḥahgo 'ánáá'nííł təh.

T'áadoo le'é ndaat'a'ígií níłch'i t'éiyá 'agháadi bá 'át'é. T'áadoo le'é tāghi' daholónígií t'éiyá tó 'agháadi bá 'át'é. Díí k'ad t'áá nihí 'ádaa ntsideekeesgo t'éiyá nahasdzáán bikáá'gi t'áá 'íighisií 'ált's'iisígo dah 'alzhin. Doo ts'ídá ha'át'íhíi da bá 'ániit'ée da. T'áá hazhó'ó díí tsin dóó tsé t'áá 'ákwíi jí bitaadeeikaaígi 'át'éego 'ániit'ée.

T'áá 'ákwíi jí ha'a'aahdék'go háá'á-'áah dóó yádiłhił bighi'di tsé'nqaa ninádáh dóó 'e'e'aah góyaa 'anádááh. T'óó níl'íjgo nahasdzáán yinádáátl nahalin. T'áá 'éí bee hool'in dóó bee hoo-neezdoh. 'Áadóó t'áá 'éí t'éiyá bee dahinii'ná. Tl'ée'go'só' dóó 'ooljéé' nááda'diníldiñ təh. Łahda 'éí 'ooljéé' nizhónigo názbqs təh, jooł yádiłhił bighi'-déé' bits'ádi'ndíñ nahalingo. Ndi t'áá náhidizíid bik'eh díkwíidi shíj 'áł'qá' 'ánát'íj. Łahda t'áá 'ální'ídóó t'éiyá yit'jj təh. Łahda t'éiyá t'áá bibqahági t'éiyá bidi'ndíñ təh. Łahda t'éiyá t'áá 'íighisií doo yit'jj da təh.

'Olta'di nléí nízaadi keyah dah naaz-nílínígií dóó diné yikáá' kéedahat'íngíi baa da'íinóołta' təh. China hoolghéedi 'áldó' baa da'íinóołta'. Jó 'éí 'áaji' tónteel bikáá' tsé'naa díkwíi jí shíj 'ajooł'olgo bīghah. Jó k'ad nihíl bée-dahózingo ni' nímazgo nihíl dah si'ánígií bine'déé' 'áhoolghé China. Nahasdzáqshq' ha'át'íi 'át'é? Bikáá' chahał-heeł dóó jí náhádleeħ, dóó bikáá' nda-haħtin dóó daníħħil dóó bikáá' shí dóó hai dóó daan dóó 'aak'eed n̄dahadleeħ. Ha'át'éedéē' shq' hazljj'? Haadashaq' yit'ée dooleeł t'áá 'át'é t'áá Łaji' yiil-tsáqgo?

Diné t'áá 'átso díí yínda'ídítkid. T'áá bighaqħjí' lq'ígóó díí binaagóó 'ádahoot'éhígíi yínda'ídítkid. Diné łá' t'áá ch'éeh yaa ntsidaakeesgo biniinaa łá' bee 'adéest'jj' 'ádayiilaago 'índa t'áá díkwíi yéeda'deeztá.

Díí nahasdzáán bikáá' 'áł'qá' ana'i

dah naazja'góó t'áá 'átso sō' dóó nahasdzáán dóó nanise' dóó naaldlooshii baa hane' bee daholó. Naabeeħó baa hane' daholó, Bilagáanaa bizází yéé baa hane' daholónéegi 'át'éego. 'Álk'idqá' dinéhéé sō' naalkaah doo bił bidahónéedzqáq da ní't'éé', háálá t'áá 'íighisií nízaadi naaznil dóó hanáá' t'áá bīzhání doo bee yit'jj da.

K'ad t'éiyá bee 'adéest'jj' t'áá 'íighisií dabidziilígíi hóló. 'Áko 'éí bee sō' t'áá díkwíi shíj nihíl béeħħózin. T'áadoo le'é sō' haa yit'éego neezdoh, dóó haa yit'éego neezk'az dóó sō' bikáá' 'ádahoot'éegi bee béeħħózinígíi dó' hóló.

Díí bee yá'qashgóó dadíit'jj'go nahasdzáán hazljj'ígií t'áá 'ált's'iisígo nihíl béeħħózin daniidzin. K'ad bee ahił dāħodiilnih.

Hastóí dahoyánígií 'ádaaníigo t'áá 'íighisií lq'í doo joołta' 'ánéelqá' náá-haiidqá' jöhona'éí t'áá 'íighisií nitsaa ní't'éé' dóó 'ayoo bits'ánldoi ní't'éé' jiní. T'áá 'íighisií sidogo biniinaa t'áadoo le'é díħħi'go dah naago' nahalin sha-shin. Niik'aazgo t'óó t'áá 'áaji' tsé dóó béeħħ nahalingo nitl'izgo dah doolts'íl nahalin, díí nahasdzáán nihíl dah si'ánígi 'át'éego. Kót'éego jöhona'éí dah si'qago nízaad nihoolzhiizh, 'áá-dóó doo t'áá 'éí t'éiyá yádiłhił bii' dah si'qo da. 'Éí shíj hane' náás, deezt'i' di nihíl béeħħodoozjíl. K'ad 'áħwiindzingo t'éiyá 'álk'idqá' nihijóhona'éí náánála' jöhona'éí daatsí 'ált'éé lěi' 'ayoo 'ánltsogo bik'iji' n̄diilghod jiní. Jó k'ad t'áá 'áltsoní 'áħħi' dāħħi dāħħi džijsgo 'át'é.

T'áadoo le'é danitsaaígíi t'áá yéigo 'áħħi' kódeiħ'íjgo 'át'é. Nihits'iis dóó diné náánála' bits'iis 'áħħi' kwíiħ'íjgo 'át'é. T'áá 'íighisií t'íjhdígo biniinaa doo baa 'ádahwiilchjjh da. T'áadoo le'é jöhona'égi 'ánltsogo t'áá 'íighisií bħidziilgo 'át'é.

Jó 'áko jöhona'éí lěi' nihijóhona'éí yik'iji' n̄diilghodéé t'áá 'íighisií nitsaago biniinaa nihijóhona'éí 'áħħi' kóyiilyaa. T'áá yich'íj náás yilgħo biki' yéigo 'áħħi' kóyiilyaa jiní. T'áá 'áħánidéé' yich'íj yilgħo t'áá 'íighisií bitsxe' silj'íjgo nihijóhona'éí Ła' bidíħħi-héjż jiní, dóó bidíħħi-héjż 'áltso diittaa' jiní. Nihijóhona'éí bidíħħi-héjż díi náánála' jöhona'éí yéé t'áá bich'ijji' 'áltso diittaa' jiní, 'áadóó díi jöhona'éí náánála'qáq t'áá 'íighisií tsíjħo yilgħo biniinaa díi nihijóhona'éí bidíħħi-héjż t'áá yí'itsé ch'elghodgo biniinaa t'áá bita'agi dadnéesee' jiní. Jöhona'éí Ła' qaq hājji shíj 'eelghodgo biniinaa nihijóhona'éí yéé 'áħħi' kónnáyiilyaa jiní. 'Áadóó 'índa díi jöhona'éí bits'áħħiħhaq qiegħi náħiha. Ghónáásdóó náħażbqs-

(Page 6 bikáá' baa náħħáne')

JOHONAA'EI DOO T'AA

go nihijóhonaa'éí yéę binaago 'ahééhá-jeeh silíjí' jiní. Ndi doo ts'ídá náház-bqsgo 'ahééhájeeh da jiní. Ła' t'áá 'á-hánígi 'ahééhájeeh dóó łá' t'éiyá nízaa-di 'ahééhájeeh jiní.

'Áko 'éí díísh jíígóó náházbqsgo t'ah
ndi 'ahééhájeh jiní. 'Éí díísh jíígóó t'a'
bízhi' dahóló jiní. Jó 'éí t'a' Nahasdzaán
ghosghe' jiní.

Jó 'áko nahasdzáán jóhonaa'éí bits'ánílhézhgo bits'ágoo hazljjí'go 'át'é. T'áá sahdii dahists'íd dóó jooł nahalingo náházbqsgo jóhonaa'éí bináámas siljjí'. T'ah doo 'ooljéé' haleeh yéé dág' dií nahasdzánígíí t'áá 'íighisíí tsíjílgó náághisgo biniinaa t'áadoo ho-dina'í tl'ée' dóó jí náhádleeh nt'éé' sha' shin jiní. T'áá naakíhí 'ahéé'ílkidíji' jí náhádleeh nt'éé' sha' shin dóó t'áá naakíhí 'ahéé'ílkidíji' tl'ée' náhádleeh, nt'éé' sha'shin, 'áko díjí'di 'ahéé'ílkidíji' nahasdzáán t'áálahádi nínághis nt'éé' jiní. Nahasdzáán t'ah doo yéigo yit'l'is yéedág' t'áá 'íighisíí tsíjílgó naanáámasgo biniinaa nahasdzánígíí ḥa' bits'ánáánílhézh sha'shin jiní. Jó 'éí k'ad 'ooljéé' dabidii'ní.

Nahasdzáán t'ah doo yitł'is yéedqá' t'áá 'íighisíí tsíjlgó náaghishgo biniinaa doo nizhónigo nímaz da jiní. 'Eí bąq díísh jíjgóó 'ooljéé' haa shíí nízah niná-hálzhishgo hanádááh. Nahasdzánígíí jöhonaa 'eí yináádáátl dóó 'ooljé'ígíí nahasdzáán yináádáátl.

Jóhonaa'éí dóó binaagóó jooł 'ahéé-hájehígíí t'áá 'íighisíí hótsaago bá haz'qago 'át'é. Jóhonaa'éí dóó nahasdzáán bita'gi náhást'édiin dóó ba'aan táadi mííl ntsaaígíídi tsin sitq̄ jiní. Jooł jóhonaa'éí ts'ídá 'aghá 'ánízáadi bits'áqdi dah si'ánígíí t'éiyá dízdiindi 'ákónánízáád jiní. K'ad díí nahasdzáán bikáa'gi t'ááláhádi 'ahéé'ílkidji' hastq̄-diindi tsin sitq̄góó t'áadoo le'é bee ni-hiidáahgo t'áá 'íighisíí tsíjłgo yiidáał Ქeh. K'ad kodóó t'áá 'ákót'éego jóhonaa'éí bich'jí' deedzáago hastq̄diin dóó ba'aan díjídi mííl dóó ba'aan 'ashdladi neeznádiin dóó ba'aan tseebídiin dóó ba'aan táá' nihiidutołkááł doodaii' t'áá-láhádi neeznádiin dóó ba'aan tsosts'i-diin dóó ba'aan hastq̄q̄ nihéédoohah. Jó 'áko t'áadoo 'áadi jígháhí sá hodiyoołhééł.

Díí jooł jöhonaa'éí yináájahígíí bízhí dahóló. Jöhonaa'éí bits'qajígo ho-dees'áago Mercury 'átsé dah si'q, dóó Venus, dóó Nahasdzáán dóó Mars dóó Asteroids (díí díjígo deíníiji'ígíí t'áá 'altso nahasdzáán t'áá yich'jígo 'ádanítso), 'áadóó Jupiter dóó Saturn, dóó Uranus, dóó Neptune dóó Pluto dah naaz-níil. 'Éí t'áá 'altso jöhonaa'éí yináájah. Jó 'éí 'át'ah 'índa bee 'ahił dahodiilnih. K'ad t'éiyá nahasdzáán hazhó'ó bee 'ahił dahodiilnih.

Díí nahasdzáán nihíł dah si'ánígíí
nízaadéé' 'ooljéé' bikádékéé' níl'jj'go ní-
mazgo 'át'é. Bílátahjigo dóó bitł'áahji-
go t'áá 'áłch'jjídigo bikáá' hóteelgo 'á-
t'é. 'Ałníí' góona t'éiyá 'ahénálk'idgo
'át'é. Jó 'éí náaghisígíí bee 'át'é.
Sháq' tl'ooł dziłmazgo hats'áqji' kót'jj
łeh. Jó t'áá 'éík'ehgo nahasdzáán 'ał-
níí'gi 'ałts'áq' kót'j.

'Ooljéé' bikáá'déé' nahasdzáán jí-níl'íjgo tónteel dóó kéyah dah naaznil-ígií t'áá 'altso yit'i jiní, da'ólta'góó t'áadoo le'é nahasdzáán beda'alyaaígíí nahalingo. Nahasdzáán bikáá'gi nani-se' deíl'áhqqgóó dah dadootl'izh dooleet. Dahalgaigóó daats'i t'óó dah da-hashtlizh dooleet.

Nahasdzáán binaagóó níłch'i hóló.
Hastóí t'áadoo le'é ndeiłkaahígíí 'ádaaníigo deigo haashíí nízáadji níłch'i hóló daaní jiní. Ndi chidí naat'aí yee ndaakaaígíí 'ádaaníigo t'éiyá tádiindi tsin sitáq dóó nóghohjíí níłch'i 'áłch'íídí dóó doo 'asohodoobéézhgóó deesk'aaz daaní jiní.

Nihít béédahózingo dził bigháq'gi hajigháahgo deesk'aaz dóónílch'i t'óó bíyóh 'ált'áq'í teh.

Nahasdzáán bikáá'gi dah ndaal-dooígíí k'os gholghé. Tó biziilígíí dah dadiildoh dóó daniik'asgo t'áá 'éí k'os ndaadleeh. Nílch'i sidooígíí siil 'aghá bii' hólq. Díí siilígíí daniik'asgo t'áá 'éí tó ndaadleeh dóó nánidééh ɬeh. K'os t'áá 'íighisíí nízaadi dah ndaaldooígíí bighi'di siiléé t'áá 'áaji' daatingo yas ndaadleeh. Díí tó dóó tinígíí nílch'i yide'át'ijhgo daníchiíl dóó ndahałtin ɬeh. 'Ooljéé' biná'ástlēe'go t'éiyá tó daastinígíí yiníkáádi'níldíingo 'át'é. 'Ooljéé' tó yiníkáádi'níldíingo doo k'éhézdon i'diiłdíin da. Diné ɬa' 'ádaaníigo 'ooljéé' biná'ástlēe'go doochiíłgo 'át'é daaníi ɬeh. 'Éí t'áá 'aaníí, háálá 'éí tó bighádí'níldíingo 'ooljéé' biná'ás-tlēe' ɬeh.

Naadiin díjídi 'ahéníná'álki'go díí nahasdzáán t'ááłáhádi nínághis. Kót'éego jí dóó tł'éé' náhoodleet. Nahasdzáán 'ałní'i'dóó bidi'nídíin ɬeh, dóó ɬahji' bikáá' chahałheeł ɬeh. Tł'ée'go bilasáana dah joo'áałgo dóó ɬahdék' bee ni'dildlaadí bee bidizhníldíingo t'áá 'ałní'ídóó bidi'ndíin ɬeh, dóó ɬahji' t'éiyá bikáá' chahałheeł ɬeh. Díí bee ni'dildlaadí yígíí jöhonaa'éí 'át'éego, dóó bilasáanaígíí nahasdzáán 'át'éego. Jó 'áko bilasáanä t'áá hínághis bik'eh biká'a'gi t'ááłáhádék' háá'diidlaad dóó t'ááłáhá góyaa 'i'diidlaad, díí nahasdzáán bikáá' jöhonaa'éí hanádááh dóó 'anádáhági 'át'éego. T'ááłáhádi 'ahéé'-ílkidji' nahasdzáán naadiin tseebíidi mííl dóó ba'aan tseebíidi neeznádiindi tsin sitqágóó nihimáás jiní. 'Áko ndi táadi neeznádiin dóó ba'aan hastádiin dóó ba'aan 'ashdla' néílkáaghao 'índa

jóhonaa'éí t'ááláhádi yinínádáah jiní. Nahasdzáán doo t'áá k'éhózdon naaniiigo jóhonaa'éí yinádáał da. T'áá bíyó naanii dínée'qago naanádáał jiní. Nidóstázii naanii dínée'qago náház-bqsgo naanálgħoħ nahalingo. 'Éí bqgħ haigo náhookqs biyaají chahaħheeħgo haa shíjji nízah nináhálzhish. Shádi'áah biyaají t'éiyá hool'in ħeh, 'áadóó shíjgo t'éiyá shádi'áah biyaají chahaħheeħgo náhookqs biyaají t'éiyá náħħool'in ħeh jiní. Jó díi nahasdzáán naanii dínée'qago jóhonaa'éí yinádáaħígí bee hai dóo daan, dóo shí, dóo 'aak'eed ndahħooleeħ. Nahasdzáán t'áá k'éhózdónigo jóhonaa'éí yinádáaħgo t'éiyá t'ááláhági 'ahoot'ēego 'ahool'áa dooleet nít'ēe'. T'áá 'áko ndi k'ad ni' 'aħnii'gi t'áá shíjgo nináháháah. Ħahda 'ayóo ndahaħtinígíi dóo ħahda doo hózhó nħaħtinígíi t'éiyá bee béħózin. Ni' 'aħnii' dóo náhookqs bita'gi dóo ni' 'aħnii' dóo shádi'áah bita'gi shíjgo yá 'aħnii'gi n'dit'āahgo jí nineez dóo honeezdo ħeh. Haigo t'éiyá 'ahání n'dit'āah dóo jóhonaa'éí doo hózhó bits'ániħdoi da ħeh. Náħoniidóoh dóo nízaad n'dit'āah náħħoodleeħgo daan dabidii'ní. Deesk'aaz náħħoodleeħ dóo 'ahání n'dit'āah ħooħħeeħgo t'éiyá 'aak'eed dabidii'ní. Hózhó shádi'áah biyaajigo doodaii' hózhó náhookqs biyaajigo jidigháahgo jóhonaa'éí t'óó náház-bqsgo 'ahéħadáahgo hastaqqá nħdízzi', dóo chahaħheeħgo hastaqqá nínádáizi' jiní. Jó 'áko haigo t'óó tħżeen go náħħah, dóo shíjgo t'áadoo 'e'e'aħħi náħħiħ.

Naadiin tsosts'id néílkáahgo 'ooljéé' nahasdzáán t'ááláhádi yinínadááh — doodaii' t'ááláhádi nínadízi'. 'Ooljéé' 'ałdó' t'áá bí naanáághis ndi t'áá 'íighisií tqądęęq naanáághis jiní. T'ááláhádi nínághisgo naadiin tsosts'id néílkáah. Jó 'áko 'ooljéé' bikáá'gi t'ááláhádi jí, dóó t'ááláhádi tl'éé' náhádleehgo nínadízi' jiní. 'Ooljéé' t'ááláhádi nahasdzáán yinínadááh dóó t'ááláhádi nínághisgo náhidizídígíí bininaa t'ááláhági nináhálzhishgo t'éiyá n̄deiiltsééh dóó t'ááláhádéé' t'éiyá n̄deiiltsééh. 'Áko 'ooljéé' bine'déé' 'áhoot'éhígíí t'áadoo bił bééhóziní da.

Nahasdzáán bikáádóó 'ooljéé' bich'í' naakidi neeznádiin dóó ba'aan tádiin dóó ba'aan tseebíídi míildi tsin sitq jini. Jó 'áko hastqáindi tsin sitqajji' t'ááláhádi 'ahéé'iilkeedgo t'áadoo le'é bee joogáałgo t'ááláhádi neeznádiin dóó ba'aan hastqáindi dóó ba'aan 'ashdla' hwiidoołkáát 'ooljéé' bich'í', t'áá 'ákwíí ií dóó t'áá 'ákwíí tl'éé' joogáałgo.

'Ooljéé' doo t'áá bí 'adiníldíin da. Jóhonaa'éí 'ooljéé' yidi'níldíin dóó nahasdzáán yináadi'níldíin jiní, bii'adéest'íí nahalingo. 'Ooljéé' bikáádóó nahasdzáán níl'íigo 'ałdó' t'áá 'ákót'éego bi-

JOHONAA'EI DOO T'AA ****

ts'ádi'nídíin teh jiní. 'Ooljéé' nahas-dzáán t'áá yinádááł bik'eh doo t'áá-łahági 'át'éego bidi'nídíin da. Łahda t'áá 'át'é bidi'nídíin teh. Łahda t'éiyá t'áá 'ałní'ídóó bidi'ndíin teh, dóó łahda t'éiyá t'áá bibqghági bidi'ndíin teh.

Jó 'éí Łahda 'ooljéé' nahasdzáán dóo jöhonaa'éí yita' góne' 'anádáahgo bee 'át'é. Łahda t'éiyá nahasdzáán 'ooljéé' dóo jöhonaa'éí yita' góne' 'anádááh. 'Ooljéé' 'ata'gi nádleehgo doo yit'íj da, háálá 'ooljéé' bikáá' chahałheełíjí nihi-ch'íjí nádleeh bee 'át'é. Áko 'ooljéé' chahałheeł náádzá gholghé. T'áá náás náádídáahgo bibqhgági t'éiyá bidi'ní-díin ɬeh. Áko dah yiitq̃ dabidii'ní. Latin-k'ehgo 'éí 'crescent' (ná'iilts'qhg̃o jiníigo 'óolghé) gholghé. Áádóó t'áá náás yigáałgo t'áá nitsaa náadleel jiní. Ghónáásdóó 'ałníi'dóó bidi'ńdíin ɬeh jiní. Áádóó t'áá náás náádídáahgo 'ałníi' biláahgo bidi'ńdíin ɬeh. Jó 'éí 'gibbous' gholghé jiní. Ghónáásdóó t'áá 'át'é bidi'ńdíin ɬeh. Jó 'áko 'índa 'ooljéé' nizhónigo názbq̃s ɬeh. Áko haníibqáz dabidii'ní. Hanibq̃s dóó bik'i-jí 'ooljéé' t'áá 'áłts'ísí náadleelgo ghónáásdóó 'ánádijíh jiní. Jó 'áko naadiin náhást'éí néílkááh dóo t'íjhí ba'áánigo 'anáhálzhishgo dah néítíjh. Nahasdzáán 'ałdó' t'áá bínáaghisgo biniinaa 'ooljéé' ha'a'aahdée'go hanádááh dóo 'e'e'aah góyaa 'anádááh.

'Ooljéé' bikáa'gi ha'át'íí shíj dah daalzhinígíí Bilagáana —'ooljéé' bii' 'azí— deiłní. Ndi 'éí dah daalzhinígíí dził 'ádaat'é jiní. Bee'adéest'íj' bee níl'íjgo dził 'ooljéé' bikáa'gi 'ayóí 'á-neelqá' dóó dził 'ayóí 'ádaníłnééz jiní. Ndi 'ooljéé' níłch'i dóó tó bikáá' 'ádin jiní. Jó 'áko doo yikáá' hináni da jiní. Jóhonaa'éí 'ooljéé' yidi'níldíingo 'ooljéé' bikáa'gi tó yibézhígíí bilááh 'át'ee- go honeezdoh (261°F.) jiní. Bikáá' cha-hałheełídéé'go doo 'asohodoobéézhgóó deesk'aaz təh (-243°F.) jiní. Jó 'áko 'ooljéé' t'óó bikáá' halgai dóó Soodził binaagóó tsézhin naaz'áhígi 'át'ee-ego daats'í tsézhin bikáá' dilkooh jiní.

Díí nahasdzáán biká'a'gi t'áadoo le'é 'ałch'íj' kóda'ahil'í dadii'níigo bee 'ahit dahwiilne'; áadóó t'áadoo le'é danitsaa ígíi t'áá 'áhánígi 'ahqgh naaznilgo yéigo da'ahótq' tèh jiní. T'áadoo le'é doo 'ách'íj' kóda'ahil'íjgóó shíjí nahasdzáán doo jóhonaa'éí yináádáał da dooleet nt'éé', áadóó daats'í nahasdzáán t'áá k'éhózdon jóhonaa'éí yits'áqji' dah diil-ghod dóó daats'í t'áá ha'át'ihíi da yił 'ahídeezgoh dooleet nt'éé'. Nahasdzáán dóó jóhonaa'éí yił 'ahótq', dóó 'ooljéé' 'ałdó' nahasdzáán yił 'ahótq'. Jó t'áá 'éí bee tónteel yaa ndí'níl'qgh dóó dendí'níl'qgh. Tónteel baqhgí ha-ghango t'áadoo bahat'aadí tó naakidi yaa ndí'níl'qgh, dóó naakidi dendí'níl'

'qaqho 'aná'át'áah ḫeh jiní. Jó 'éí jó-honaa'éí dóó 'ooljéé' 'ách'j' kóbít'í bee 'át'é jiní. Tónteelígíí nahasdzáán jó-honaa'éí yits'qaqji' yił nínághisgo tóhígíí yaa ndí'níl'qaqh jiní. Jóhonaa'éí dóó 'ooljéé' tóhígíí 'ách'j' kóyólzingo tóhígíí díí nahasdzáán náághisígíí t'áá 'áłts'íi-sigo néiniilt'l'ah jiní. T'áá 'éí biniinaa t'áá 'áłts'íi-sigo tl'éé' dóó jí nineez 'á-yooliíł, ndí doo nihil béédahózin da jiní.

Nahasdzáán 'ooljéé' yótq'ígi 'át'ego nihí 'ałdó' nahasdzáán nihótq'. Dóo nihótq'góó t'éiyá t'áá bita'ígoo dah ni-daniideeh dooleeł nt'éé'. Jó díí t'áá 'ałtsoní da'ahótq'ígií beego t'áá 'ałtsoní t'ááłhági naaznil. Jó 'éí sq' 'ádaat'éélá, dóo t'áadoo le'é nahasdzáán bikáá' naaznilígíí dó'. Doo 'ákót'éégoo t'éiyá t'áá 'ałtsoní t'áá bíhólníhgoo dah nda-nideehgo t'áá bíni'ídi 'ahínídadiigoh dooleeł nt'éé'. Nahasdzáán 'ách'í' kó-nihil'ínígíí bee daniidaaz. T'áadoo le'é danitsaaígíí nahasdzáán yéigo 'ách'í' kóyólzín dóo t'áá 'éí bee danidaaz. Deigo nahasdzáán bits'áhoní'qágoo dee-dzáago łá'í ndi doo niidaaz da dooleeł. 'Ásaa' bighi'déé' ndi doo tó haageeh da ɬeh jiní. 'H'adaalkaalí tó biih jíílt'e' ndi doo tálłt'ááh dookos da jiní. T'áá tó bikáá' dah dziztánéęęgoo dah sitq' dooleeł jiní. Deigo yáájiyiicha'go ndi t'ááłhági 'át'ego deigo jootłish dooleeł. Díí nahasdzáán bikáá'gi t'éiyá yáájiyi-chahgo t'áá 'áko ni'ji' ninájítłish. 'Ooljéé' nahasdzáán t'áá bi'oh 'ániłtso jiní. Nahasdzánígíí 'ałníí' góne' t'áá k'éhóz-don tseebíidi mííl tsin sitq' jiní. 'Ooljéé' t'éiyá 'ałníí' góne' naakidi mííl dóo ba'-aan t'ááłhádi neeznádiindi tsin sitq' jiní. 'Ooljéé' t'áá 'a'oh 'ániłtsogo binii-naa doo hózhó bidziil da. T'áá 'éí bi-niinaa nahasdzáán bikáá'gi diné neez-nádiindi dahidédlo'ígíí 'ooljéé' bikáá'gi t'áá tsosts'idts'áadahí dahidédlo' ɬeh jiní. 'Ooljéé' bikáá'gi tjj' haagan t'áá-łhájí ndi bee ńdizhdootłeełgo haz'q' jiní. Neeznádiindi 'adées'eez 'ánižáá-déé' bidah 'ajíítłizh ndi t'áadoo 'ázh-dooniłí da jiní, háálá t'áá hazhó'ógo hadazhdootłish 'éí bee 'át'é. ńdíshchíí' ndi biláahgo yááhiizhdoochahgo haz'q' jiní. 'Ooljéé' bikáá'di shíj honeeni bee 'ada'aziin ndi 'ayóogo deesdoi dóo tó dóo níłch'i bikáá' 'ádaadin jiní.

Dine' Náásházaadi yíkáa Keedahat I-níígií sǫ' náánáłahgóó nináádaas'nil ná-dleehígíí bił béédahózin. Sǫ' haa shíí néeláq' Naabéehók'ehgo bízhi' dahóló, dóó náhidizídígíí 'ałdó' Naabéehójí bí-zhi' dahóló Bilagáanak'ehgo bízhi' dahólónigi 'át'éego. T'áá 'íighisíí la'í nááhaiídqá' tónteel ghónaanídi Rome hoolghéedi Bilagáana bizází yéę keéda-hat'íí nt'éę' jiní. Naakidi mííl nááhaiídqá' díí dinéhéę t'áá neeznání ndahidi-zíidgo 'ádayiilaa jiní. 'Íídqá' Bilagáa-na March deiłníníáú dóó Naabéehó 'éi-

yá Ghózhch'íjd deiłnínígíí bee hahwiil-žhiísh nt'éé' jiní. 'Íldáq' September (Bini'ant'qátsoh) Roman-k'ehgo tsots'id góne' ndízídígíí jiníigo 'óolghéé nt'éé' jiní. October (Ghqaji') 'éí tseebíí góne' ndízídígíí, November (Nílch'its'ósí) 'éí náhást'éí góne' ndízídígíí dóó December (Nílch'itsoh) t'éiyá neezná góne' ndízídígíí jiníigo 'óolghéé nt'éé' jiní. Náhidizídígíí t'ah ndi bee deíníi-jíh ndi k'ad Nílch'itsoh (December) naakits'áadah góne' ndízídígíí 'óolghé. 'Áadóó náás hodeeshzhiiizhgo January (Yas Niłt'ees) dóó February (Ghózhch'íjd) bínáánéi'nil silíj' jiní. 'Áko naakits'áadah nínádízi'go nináháháh nít'éé' jiní. Naadiin náhást'éí dóó 'ał-níi'go néílkáahgo náhidizíid nt'éé'. Jó 'éí 'ooljéé' bik'ehgo ghólta'go 'áko t'áá táadi neeznádiin dóó ba'aan 'ashdla-diin dóó ba'aan 'ashdla'í néílkáahgo nináháháh nít'éé' jiní. T'áá náás hodeeshzhiiizhgo daan dóó shí dóó 'aa-k'eed dóó hai náhoodleetlígií náhidizíd-éé yił 'ałts'qaji' deeskid jiní. 'Áko 'índa 'ałníi'góó yishíj'go haigo ndahidizídígíí hanánéítkááh silíj' jiní. 'Áko t'áá 'éí biniinaa diné naat'áanii daniłínígíí t'áá bí danízingo náhidizídígíí ta' yínáádayii'níił nt'éé' jiní. 'Áadóó hastiin léi' Julius Caesar gholghéego Roman bina-nit'aí náánásdlíj'go dqaji' 'anáhool-zhiiizhgo t'ah nt'éé' 'índa Nílch'itsoh ndízíid jiní. Dqaji' 'anáhálzhishgo t'éiyá Ghózhch'íjd ndízíid ɬeh nt'éé'. 'Áadóó hastiin yéé 'ooljé'ígíí yaa nááho-dílt'íni náhidizídígíí t'áá 'ałtso dani-neezezgo 'ádayiila jiní. Jó 'áko táadi neeznádiin dóó ba'aan hastádiin dóó ba'aan 'ashdla' néílkáahgo nináháháhgo 'áyiila jiní. Díi táadi neeznádiin dóó ba'aan hastádiin dóó ba'aan 'ashdla' néílkáahgo nináháháhígíí deezt'i' silíj' dóó bik'iji' dízdiin dóó ba'aan 'ashdla' nááhaigo 'índa Doodaa-tsaahii bi'dizhchí jiní. 'Áadóó t'áá díj' ninánáháháhgo táadi neeznádiin dóó ba'aan hastádiin dóó ba'aan hastáq néílkáahgo hodeeshzhiiizh jiní. Díidí 'índa t'áá 'ákót'éé lá jiní. Háálá táadi neeznádiin dóó ba'aan hastádiin dóó ba'aan 'ashdla' néílkáahgo 'índa na-hasdzáán t'áálahádi jöhonaq'éí yiníná-dááh jiní. Jó 'áko k'ad náhidizídígíí t'áá yá'át'ééh ndi díj'di neeznádiin nínáhahgo 'índa tágí jíjgóó bilááh ná-dleeh jiní. Ndi k'adígíí t'éiyá táadi neeznádiin náhaiídqá' hasht'enályaa jiní.

"Hastiintsoh, ne'esdzáán shaa diíltééł ya'; shaa yíníltjígo ne'esdzáán 'ámíldásígíí t'áá bee níldásago 'óola ła' bik'é naa deeshhééł," jiní jiní ła'.

"At'ah 'índa naa deeshtéél,"ní jiní
Hastiintsoh gholghéhé. "Ha'át'éego-
shq?" bijiní jiní. "Jó 'áltse bíni' nil-
k'ah"ní jiní Hastiintsoh.

V.A. YA NAALNISHIGII DASHA' HAHGO ŁA' NIHITAH DOOGAAŁ?

Veterans Administration yá naalnish- sidá. Nihitahgóó tágíhígíi doo t'áá- ígíi Tségháhoodzánígi naaki siké, 'éí łá' láhági bee hodina' da. 'Éí bąq' łá' bit nihit bédahózin. 'Éí t'áá 'álah Naabeehó 'át'é. Łá' Stanley Thomas Jr. nda'ahiyołzíh sha'shin. T'ágítsoh ndí- gholghé. Łá' 'éí Leigh Hubbard ghol- zídígíi (May) bighi' díi kwii naaltsoos biká' igíi bik'ehgo nihitahgóó tágidoo- ghé. Łá' diné yitahgóó tágíháahgo, 'ash. Díi nihit bédahózingo doo łá' bit łá' t'éiyá t'áá 'álahi' Tségháhoodzánígi nda'ahiyołzíh da dooleet.

May 5	Tuba City	Council Hall	12:00—5:00
May 6	Red Lake	Trading Post	9:00—12:00
	Cow Springs	Trading Post	1:00—5:00
May 7	Kaibeto	Day School	9:00—5:00
May 8	Inscription House	Trading Post	9:00—12:00
	Shonto	Trading Post	2:00—5:00
May 9	Kayenta	District Office	9:00—5:00
May 12	Ganado	No arrangements yet	9:00—5:00
May 13	Pinon	District Office	9:00—5:00
May 14	Chinle	District Office	9:00—5:00
May 15	Many Farms	Cooperative Store	9:00—11:00
	Rock Point	Day School	1:00—5:00
May 16	Lukachukai	District Office	9:00—5:00
May 19	Crystal	Day School	9:00—5:00
May 20	Fort Defiance	District Office	9:00—5:00
May 21	Klagetoh	District Office	9:00—5:00
May 22	Wide Ruins	Day School	9:00—12:00
	Greasewood	Trading Post	1:00—5:00

DINENAHODLOONII BAA HANE'

17 Náhookos biyaadi Naabeehó dine'é bik'éí łá' kékédaht'jigo 'át'é. Naabeehó dine'é 'éí łá' doo bił bédahózin da. Dinénahódlóníi daats'í daolghé. Díi Naabeehó bik'éí 'áadi kékédaht'ínigíi łá' Bilagáanak'ehjí Beaver daolghé. Łá' t'éiyá Sarci daolghé. 'Áadi kékédaht'ínigíi 'áldó' diné daaníigo 'ádadójí. Beaver daolghéhígíi kót'éego badaha-ne':

'Atk'idqá' diné deínéehgo be'ek'id léi'gi diné niheezná, dóó tsé'naa 'adeez-náago be'ek'id 'atnii'gi 'at'éed 'ált'síísi léi' tin bighi'déé' 'adee' nahalin léi' háá'áago yiyiłtsá daaní jiní. Díi be'e-k'idígíi t'éiyá yistingo bikáá' ha'naa ni'níná daaní jiní. Díi 'at'éed 'adee' yi-yiłtsánéé bimá sání shá ndiitjih yiłníi-

go yaa nisi'níldéél jiní. Díj'di ch'ééh 'ándoo'niidgo 'índa bimá sání tinéé hayííne' dóó 'adee' yéé yáq'déélné' jiní. Yáq'déélné'go tin biyaadi hodiists'qá' dóó ha'át'i shíjí 'ayói 'ániłdíil léi' náhi-diitahgo tin hoł bighálto' jiní, 'áko diné łá' tsíłts'áhaasghod jiní t'áá náasee-łá' t'éiyá nát'qá'jigo tsíłts'ánihaazh-jéé' jiní. 'Éí biniinaa 'oonéłéę' ákwe'é 'ált'sá'íldee' jiní. Náhookos biyaajígo tsíłts'ádaahaazhjé'ęę 'éí Beaver daos-ghe' jiní. Shádi'áahjigo tsíłts'áda-haazhjé'ęę 'éí Sarci daosghe' jiní. Díi Beaver daolghéhígíi 'ádaaníigo t'éiyá Naabeehó dine'é shádi'áahjigo tsíłts'á-dahaazhjé'ęę łá' 'ádaat'í daaní jiní. Jó t'áá 'éí Sarci deiłníigo dayózhí.

THE NAVAHO ALPHABET

The Navaho letters always have the same sounds as they have in the words which are given here as examples. If you learn the sound of the letter in the example, then you will know how it sounds in any other word. It is not hard to read Navaho; it is written just as it sounds.

(a)	gah, rabbit.	(ao)	daolghé, they're called.	(k)	kin, house.
(aa)	saad, word.	(aoo)	'aoó', yes.	(k')	k'ad, now.
(q)	sá, old age.	(oi)	deesdoi, it is hot.	(l)	lq'i, many.
(qq)	naadqá', corn.	(b)	báh, bread.	(t)	tq, much; many.
(e)	dibé, sheep.	(ch)	chidí, automobile.	(m)	ma'jj, coyote.
(ee)	'azee', medicine.	(ch')	ch'il, plant.	(n)	ni, you.
(e)	doohes, it will itch.	(d)	dine, man.	(s)	sis, belt.
(ee)	'áadéé', from there.	(dl)	dlóó', prairie dog.	(sh)	shishish, it stung me.
(i)	shí, I.	(dz)	dził, mountain.	(t)	tin, ice.
(ii)	díí, this.	(g)	gah, rabbit.	(t')	t'iis, cottonwood.
(j)	shí, summer.	(gh)	bighaa', his wool.	(tł)	tłah, ointment; salve.
(jj)	díí, four.		bighoo', his teeth.	(tł')	tł'oh, grass.
(o)	tó, water.		bighid, his chest.	(ts)	tsin, tree; wood.
(oo)	tooh, body of water.		bighé', his son.	(ts')	ts'in, bone; skeleton.
(q)	so', star.	(h)	hai, winter.	(w)	'awéé, baby.
(qq)	dlóó', prairie dog.		báh, bread.	(x)	yiyiixsí, he killed him.
(ai)	hai, winter.	(')	'a'aán, hole.	(y)	yas, snow.
(aai)	shínaaí, my brother.		'e'e'aah, west.	(z)	biziiz, his belt.
(ei)	'éí, that one.		bito', his water.	(zh)	shizhéé, my father.
(eii)	'eii, that one there.	(j)	jí, day.		bibeézh, his knife.

When there is a little mark above the letter, then your voice goes up on that sound. Say the first word, and then the second of those we give here as examples.

ENGLISH SUMMARY

1. An explosion of ammonium nitrate, followed by oil fires nearly demolished Texas City, killing and injuring a great number of people. The Red Cross rushed aid to the stricken city.

2. A tornado struck in Southern Oklahoma and in parts of the Texas panhandle, destroying several towns, and killing or injuring a great number of people.

3. Mr. Tom Lincoln, a delegate from District 17 spoke in Navaho over radio station KGAK in Gallup, on Saturday April 26. He pointed out the urgent need for establishment of boarding schools, not only in his own community, but elsewhere on the reservation. He also pointed out the crying need for hospitals, and more medical aid to people over the reservation. With regard to Indian voting, he is of the opinion that Indian problems would be accorded wider recognition if the people had a voice in our national and state governments.

4. A soldier who became tired of constant guard duty deserted and joined the Paratroopers under an assumed name. He served with distinction in Europe, but his identity became known, and he was tried by a Court Martial. He was convicted, sentenced to two years at hard labor, and given a dishonorable discharge from the army.

5. The president has named three men to membership in the Indian Claims Commission.

6. Representative Fernandez of New Mexico has gone on record as favoring a western location for the Bureau of Indian Affairs.

7. At the Gallup depot Mr. Manygoats sold a passing tourist a bracelet, but could not change a twenty dollar bill. A Navaho woman standing close by grabbed the bill and said she would get change. But she did not return, so the police had to search for her. She was found drunk on a bottle of wine she had bought with the tourist's money.

8. Action is now being taken in Washington to repeal the laws which prohibit Indians from buying or possessing liquor off the reservations. The liquor prohibition would continue to be enforced on the reservation.

9. The second of a series of three editorials dealing with the schooling facilities afforded Navaho children in off-reservation schools during the past year.

10. The Marines are still fighting Japanese soldiers who continue to hold out in caves on Peleliu Island.

11. In Spokane, Washington a woman was feeding her chickens. A rooster flew at her, and scratched one of her eyes out of its socket. A neighbor replaced the eye, and a doctor says that the woman will suffer no impairment of her vision.

12. Leo Churchfield of the Window Rock Arts and Crafts Guild, with his co-worker Robert Pino tell Navaho weavers what constitutes a good Navaho rug, and point out the immediate and long range advantages of maintaining a high individual and group standard with regard to Navaho handicrafts, both in dealing with the Guild and in dealing with traders.

13. Early in the First World War a man entered the office of the Secretary of the Navy, and announced that he had invented a cheap substitute for gasoline. He proved to the Secretary's satisfaction that his invention would work, and asked \$2,000,000.00 for it. The Secretary felt that he had to make very sure of the availability of the raw materials before buying the product, but the inventor refused to disclose anything concerning his invention until he had been paid. There followed an altercation, and the man departed. Although Naval Intelligence has continued the search even up to present days, the inventor was never found.

14. Tom Bighe' is an old man with tuberculosis. He is lying in a Sanatorium bed wondering if his six former deceased wives, and his many dead children might not today be alive if he had heeded the doctor's advice years before when he was told that he had tuberculosis, and should go to a Sanatorium.

15. An explanation of a recent theory of the origin of our solar system through collision of two large masses, the larger of which pulled the smaller out of its path. The resulting fragments became, in part, our solar system. The tide, the seasons, and the phases of the moon are also explained.

16. The May itinerary of the Veterans Administration representatives on the Navaho Reservation.

17. A Beaver Indian legend of the origin of the Sarci and other southern Athabaskan Indians.

Haigo t'áá 'íighisíi deesk'aazgo ha'-aah biyaadéé' Bilagáana łá' Naałáni da'alzhish léi'gi yíkai jiní. 'Akwi Naałáni hastiin léi' t'áá łichí'igo 'alzhishgo dayiılıtsá jiní. 'Ako Bilagáana 'asdžání łá' díí Naałáni hastiin 'alzhish yéé 'íílní "Da' doósh nidlööh da?" ní jiní. 'Aádóó Naałáni yéé 'áni, "'íshjáq shíjí ninii' yidlööh," ní jiní. "Doo shinii' yidlööh da," ní jiní Bilagáana 'asdžání yéé. 'Aádóó Naałáni yéé 'ánáádoo'niid, "Jó ninii' doo yidlööh da lá; shí 'éí 'anii' nahnishlin," ní jiní.

Subscribe now—only .50 a year!!

Safford Primary School, Tucson,
Named for Anson Pacely Killen
Safford, Early Day Governor and
Father of Public School System.

Díí kin t'éiyá Safford, Arizona hoolghéedi Bilagáana yii' da'ólta'ígíí 'át'é. Ts'ídá 'agháadi yá'át'éehgo da'ólta'ígíí
la' 'át'é.

Kwii t'éiyá dzeeh léi' sizí. Arizona bighi' Mogollon Rim hoolghé, 'ákwi haa'í shíj be'elyaa. Dóó 'ákwi dzeeh t'oo 'ahayóí jiní.

Díí dził t'éiyá Mt. Lemmon gholghéhíáíí bąqñ 'át'é. Tucson, Arizona dóó t'áá 'áhánígi 'áhoot'é. Díí dził bąqñ da-hózhóní, 'áko t'áá nináháháh bik'eh Bilagáana danízaadéé' kwii n̍daakah.

Díí 'at'ééké shíj 'éí ha'át'íí 'ádaat'é danohsin?

Kwii t'éiyá Dook'o'ostlidi ła' na'nilkaad.

Díí t'éiyá Arizona bighi' haa'í shíí tł'ée'go be'elyaa. Ła' shíí nihíł béédahózin.

Łahgóó télii t'áá 'ákónéehhee dabilíí'. Chidí t'ah 'ádaadin yéédqáq' télii t'éiyá 'aghá há nda'aghéé nt'éé'. 'Áko ndi Naabéehó bikéyah biká'a'gi Łahgóó t'ah ndi télii t'éiyá 'aghá chodáoo'í.